

WHEN AND WHERE יקום פרקן WAS COMPOSED

In last week's newsletter we noted the differences in opinion as to when and where the prayer of יקום פרקן was composed. Let us review a few of those opinions:

סידור עבודת ישראל-יקום פרקן, ברכה היא שנתיסדה בבבל לברך בה את ראשי גליות וראשי ישיבות והרבנים וכל לומדי תורה, ונתקנה בלשון ארצם לשון הארמי כדי שיבינו הכל אף הטף והנשים מה הם אומרים. וכתב הרוקח בס' נ"ג יקום פרקן תקנו בשבת ולא ביום טוב. והנה הספרדים אינם אומרים אותה, ורק חלק ממנו ששתלוהו בתוך ברכה שלהם על הקהל.

Translation: The prayer of Yikum Purkun was composed in Babylonia as a prayer that G-d bless the head of the Diaspora, the leaders of the Yeshivos, the Rabbinic leaders and all those who were involved in the study of Torah. It was composed in their native tongue so that all present including young children and women would understand its words. The Rokeach wrote in Siman 53: Yikum Purkun was authored to be recited on Shabbos only and not on Yom Tov. The Sephardim do not include the prayer in their services. However, they did extract a part of the prayer that they use as a blessing for those congregated.

The next two sources base their opinions as to when and where the prayer: יקום פרקן was composed on the wording of the prayer. In the following article, the author, Shlomo Tal, focuses on the words: ראשי כלה:

מאסף לענייני חינוך והוראה-י- המחלקה לחינוך ולתרבות תורניים בגולה-1974-יקום פרקן מאת שלמה טל-דף 139-לפי דעת החוקרים . . חובר 'יקום פרקן' בבבל. כולם מבססים את דבריהם על לשון הארמית בה נכתבה הברכה, ועל האישים הנזכרים בה: ראש גליות, ראשי כלה, ראשי מתיבתא, דיני דבבא. וכבר העיר א' יערי שמפליא הדבר, כי ברכה שחברה בבבל אינה נאמרת בקהילות הספרדים, ואין למצוא אותה בסידורים הספרדיים המבוססים על נוסח בבל. לעומת זאת נתקבלה הברכה הבבלית בקהילות אשכנז ונאמרת בהן עד היום, והיא גם נזכרת בספרי הפוסקים והמנהגים האשכנזים, אף על פי שהשפעת ארץ ישראל השפיעה על נוסח אשכנז ומנהגיה . .

Translation: The consensus among academic scholars is that Yikum Purkun was composed in Babylonia. They base their conclusion on the choice by the author to write the prayer in Aramaic and based on the job descriptions he includes: the leaders of the Diaspora, the heads of the twice yearly scholarly gatherings, the heads of the Yeshivos and the judges. A. Yairi has already expressed surprise that a blessing that was allegedly composed in Babylonia is not recited in Sephardic communities and is not a part of Sephardic Siddurim that generally follow the Babylonian Rite. Yet the prayer was accepted in Ashkenazic communities and is still being recited today by those who follow the Ashkenazic Nusach. The prayer is referred to in books of Responsa and customs of Ashkenazim even though Nusach Ashkenaz as a rule follows Nusach Eretz Yisroel, the Nusach that influenced Nusach Ashkenaz and its customs.

משני המקורות הללו אפשר להסיק שמקום חיבורו של 'יקום-פורקן' הוא ישראל. כידוע, נוצר נוסח צרפת-אשכנז, וגם זה שבמחזור ויטרי, בהשפעת נוסח ארץ ישראל. ובמקומות שמחזור ויטרי מביא נוסח בבלי, הוא מציין 'מסדר רב עמרם' או שם של גאון אחר אבל ב'יקום-פורקן' לא צויין שמקורו ב'סדר רב עמרם'!. סדר חיבור ברכות, שהוא סידור טורין הוכיח כבר א"י שכטר בספרו שיסודו בנוסח ארץ ישראל. יש, איפוא, רגליים לדבר ש'יקום-פורקן' חובר בארץ ישראל, ולכן נתקבל בקהילות אשכנז ולא בקהילות ספרד.

Translation: From two sources, the Machzor Vitry and the Seder Chibbur Brachos, we can conclude that the prayer: Yikum Purkun was composed in Israel. It is a fact that the French-Ashkenaz Rite and that of the Machzor Vitry were influenced by Nusach Eretz Yisroel. In general, when the Machzor Vitry includes a prayer that was taken from Nusach Bavel, he notes that the prayer originated in Seder Rav Amrom Gaon or from one of the writings of another Gaon. Concerning the prayer: Yikum Purkun, the Machzor Vitry does not refer to it as having been borrowed from Seder Rav Amrom Gaon. Seder Chibbur Brachos, also known as Siddur Turin, is attributed it to Nusach Eretz Yisroel as well according to A. Schechter in his edition of the book. Those sources present a strong basis upon which to argue that Yikum Purkun was composed in Israel. That would explain why it was widely accepted in Ashkenazic communities but not in Sephardic communities.

גם לשון הארמית, בה נכתב 'יקום-פורקן' אינה מוכיחה על מקום חיבורה בבבל דוקא, כי גם בארץ ישראל היתה שפת הדיבור של העם ארמית, ואמרו 'יקום-פורקן' בארמית כדי שהעם יבין, כשם שאמרו 'קדיש' בלשון ארמית שיבינו כולם. יתר על כן, גם אחרי ההשוואה של 'יקום-פורקן' ל'קדיש' דלעיל, מתברר שמקורו של 'יקום-פורקן' ב'קדיש' הארמי, והרי גם ה'קדיש' הארמי מוצאו מארץ ישראל. שכן היסוד של הקדיש 'הא שמיה רבא' שגור על פי התנאים ר' יוסי ור' ישמעאל שחיו בארץ ישראל, ואין, איפוא, לשונו של 'יקום-פורקן' הוכחה שעריסתו בבבל.

Translation: The fact that Yikum Purkun was written in Aramaic is not conclusive that it was composed in Babylonia. In Eretz Yisroel at that time the native tongue of the population was Aramaic. They recited Yikum Purkun in Aramaic so that the general population would understand its words in the same way that they said Kaddish in Aramaic so that the general population would understand its words. Moreover, when you compare the wording of Yikum Purkun to the words of Kaddish D'Rabbanan, you immediately notice the similarities in wording. You then know that the source for Yikum Purkun was Kaddish D'Rabbanan. Kaddish D'Rabbanan we know was composed in Eretz Yisroel as we see that the words: Yihei Shmai Rabbah were familiar to Rav Yossi and Rav Yishmael who lived in Israel during the time of the Mishna. Therefore the fact that Yikum Purkun was written in Aramaic is inconclusive proof that it was composed in Babylonia.

אם נכונה המסקנה הזאת, מוסבר גם מדוע הקדימו 'רישי כלה' ל'רישי גלותא'. כי עיקר הברכה היתה אחרי קריאת התורה לאלה שעוסקים בצרכי ציבור, ובראש וראשונה לבעל הדרשה שדרש במעמד זה בשבת, שהוא 'ראש כלה', ולכן הקדימו אותו לפני אנשי בבלי. וכשהתחילו לפרט את אנשי בבלי התחילו ב'ראשי גלותא', לפי סדר השיבותם. ואולי משום

1. Shlomo Tal is referring to the version of יקום פורקן found in the מחזור ויטרי and in the סדר חיבור ברכות.

להבין את התפלה

כך גם הקדימו 'די בארעא דישראל' לפני 'די בבבלי' . . . ואולי הטעם הוא, מפני שעיקר אמירת 'יקום-פורקן' תוקנה כברכה ל'רישי כלה' שדרשו אחרי קריאת התורה בשבת שדרשו בסידדה של השבוע אמרו 'יקום-פורקן' וביום-טוב שלא דרשו משום 'חציו לה' וחציו לכם' לא תיקנו לומר 'יקום-פורקן'.

Translation: If this thesis is correct we can then understand why the words: heads of the twice yearly learning program were placed before the words: the heads of the Diaspora. Since the primary purpose of the Yikum Purkun prayer was to bless those who provided communal services, the author of the prayer preferred those who provided a learning session in synagogue that Shabbos. He was the Ba'Al Ha'Kallah. He was named before those who lived and served in Babylonia. When the author came to bless those who were serving in Babylonia, he began with the head of the Diaspora because of his importance. That further may explain why we refer to those from the land of Israel before we refer to those who lived in Babylonia . . . Furthermore that the primary purpose of composing Yikum Purkun was to bless the one who provided a Torah lesson on that Shabbos explains why Yikum Purkun was said only when a Parsha was read (namely Shabbos) but not on Yom Tov. It was not their custom to hold a public lesson in Torah on Yom Tov because holidays were deemed to be half for the community and half for G-d; i.e. less time studying, more time on eating and recreation.

In the following article entitled: לחקר על ה"כלא" בתקופת הגאונים the author, Azriel Hildesheimer, focuses on the word: חבורתא:

אמת ליעקב, ספר יובל למלאות שבעים שנה למורנו ורבינו יעקב פריימאנן, בית מדרש לרבנים בברלין, תרצ"ז (1937)–דף 58–כידוע נזכרים ראשי כלא בתפלת יקום פורקן, שכך כתוב שם: "לרישי כלי ולרישי גלותא ולרישי מתיבתא ולדייני די בבא". לפי הפירוש הרגיל "רישי כלי" הם החכמים שהיו ממונים להורות בישיבות הגאונים ולפי זה מופלא ומוזר שהמלים "רישי כלי" נרפדות הן על ידי "רישי גלותא" מן "רישי מתיבתא". הרכבי הושב שרישי כלי הם רבני ארץ ישראל ובכונה הם נזכרים לפני רישי גלותא. אבל החומר שנגלה בזמן האחרון אינו נותן שום אחיזה להשערה זו, שהרי אין אנו מוצאים אף פעם אחת תואר זה לחכמי ארץ ישראל.

Translation: It is a known fact that the Roshei Kallah are mentioned in the prayer of Yikum Purkun. There we refer to the Roshei Kallah, the Roshei Galuta, the Roshei Mesivta and to the Daynai Di Baba. The Roshei Kallah are generally defined as the scholars who were appointed to teach at the Gaonic Yeshivos. Based on that definition it is strange that the words: Roshei Galuta appear between the words: Roshei Kallah and Roshei Mesivta. Harkavy maintains that the term: Roshei Kallah should be defined as the Rabbis from Israel and that they were mentioned before the Roshei Galuta intentionally. However, material recently discovered gives little support to that position because in it we do not find any references to the Rabbis of Israel as Roshei Kallah.

ברלינר מעיר שבנוסחה "מחזור וטרי" חסרות המלים "רישי גלותא". אמנם בזה לא סרו כל הקושיים. הקושי הגדול ביותר הוא בזה שהמלים "רישי כלי" היו צריכות להאמר אחרי "רישי מתיבתא ודייני די בבא", כי מדרגתם היתה לפי הסדר המקובל בישיבות אחרי ה"דייני די

בבא". בטרם אשיב על זה עלי להעיר על מקום אחר סתום בתפלת "יקום פורקן" שצריך ביאור, והוא "חבורתא קדישתא די בארעא דישראל ודי בבבל". אמנם ידוע הוא שבארץ ישראל היו רגילים לקרא את הישיבות בשם חבורה, ושם זה היה רגיל שם גם בתקופת הגאונים, כמו בתואר הכבוד "שלישי בחבורה" על יד ישיבת ירושלים דמשק של הגאון הארצישראלי. אבל מה זה "חבורתא קדישתא די בבבל"? אין מקום אף לפקפוק קל שזה אינו מכוון לישיבת סורא ופומבדיתא, שהרי בספרות הגאונים הרחבה אינן נקראות אף פעם בשם "חבורתא".

Translation: Berliner points out that the words: Roshei Galuta are missing in the version of the prayer found in the Machzor Vitry. That fact does not resolve all the difficulties. The words: Roshei Kallah should have been placed after the words: Roshei Mesivta and the words: Daynai Di Baba because according to the rules of the Yeshiva in Babylonia their level of importance came after the Daynai Di Baba. Before I resolve that issue I should raise one more problem with the wording in the prayer of Yikum Purkun. That problem surrounds the words: Chavurasa Kadishta Di B'Ara D'Yisroel V'Di Ba'Bavel. It is known that in Israel it was customary to call the Yeshivos by the term: Chabura. That name was regularly used for that purpose in the period of the Gaonim. We find references to the honorary position of Third in the Chabura in the Yeshiva Yerushalayim Da'Mesek of the Israeli Gaon. But what is the Chavurasa Kadishta Di Ba'Bavel? There is no basis to suggest that it is a reference to the Yeshivos of Sura and Pumbedita since we find no other references in Gaonic literature to any Yeshiva in Babylonia being known as a Chavrusa.

לכן אני משער שהכנוי הזה מכוון לישיבת הגאון בבגדד, שכך היא נקראת הרבה פעמים באגרות רב שמואל בן עלי. מזה יוצא שכנו אותה בשם זה באמצע המאה הי"ב, שאז חי ר' שמואל, וכנראה לא התחילו לקרא בשם זה זמן רב מקודם, מכיון שישיבת הגאונים בבגדד נוסדה ע"י רב שרירא, שהעתיק את ישיבת פומבדיתא שמה, ואת הישיבה הזו כאמור, לא כנו כלל בשם חבורה, ואם כן הכנוי "חבורה" לישיבת בגדד לא נולד לפני אמצע המאה הי"א.

Translation: I would therefore like to suggest that the term Chavrusa is a reference to the Gaonic Yeshiva that was established in Baghdad. Many references to that Yeshiva refer to it by that name in the works of Rav Shmuel son of Eli. We can conclude from those references that the Yeshiva was given that name in the middle of the 1200's, the era in which Rav Shmuel lived. It would appear that it had been given that designation not long before. They may have adopted that designation after Rav Sherera Gaon moved the Yeshiva from Pumbedita to Baghdad. The Yeshiva while it was in Pumbedita was never known by the name: Chabura. We can therefore surmise that the nickname of Chabura that was given to the Yeshiva in Baghdad was not coined until the middle of the 1100's.

וכתוצאה מזה אנו יודעים שתפלת "יקום פורקן" לא נתחברה לפני זמן זה. השערתנו הזאת שהתפלה נתקנה רק בתקופה מאוחרת מסתייעת גם על ידי העובדא שנוכרה הישיבה שב ארץ ישראל בתוך תפלה שהתפללו בני בבל בעד ישיבות ארצם. בזמן שישיבות "סורא ופומבדיתא" היו קיימות, לא החשיבו ביותר את הישיבות שבארץ העבי, ואז לא היו מזכירים אותן בתפלה. ורק מסוף המאה הי"א ואילך כאשר פסק התקופת הגאונים ונתדלדל

להבין את התפלה

חסנן הרוחני של הישיבות הבבליות ולעומת זאת עלתה קרן התורה בארץ ישראל, אז עלה גם כבודן של ישיבות ארץ ישראל בעיני הבבליים ורק אז התחילו לכלול את הישיבות שבארץ ישראל בתפלתם בעד ישיבותיהם הם; ולפיכך ישנם לשער שעם שנוי המצב והיחס שבין ישיבות בבל וארץ ישראל בא לבבל השם הארצישראלי הבורה. ובהיות ונולדה תפילה זו רק אחרי גמר תקופת הגאונים, אנו מבינים גם כן, שנוכרה בפעם הראשונה מר' זרחיה הלוי, וממהזור וטרי, ז.א. בסוף המאה הי"ב, בעוד שכל הספרות הקודמת עוברת עליה בשתיקה. מטעם זה גם כן נמצאת תפלה זו רק במנהג הצרפתי הקדום ובמנהג האשכנזי; נוסח הסדור כבר היה קבוע בזמן שנתחברה תפלת "יקום פורקן" ולכן לא הספיקה לחדור לתוך רובה מנהגים.

Translation: We can further conclude that the prayer Yikum Purkun was not composed until that time. Our suggestion that the prayer was composed at such a late date is supported by the fact that the Yeshivos in Eretz Yisroel are mentioned in a prayer that was recited by the people in Babylonia on behalf of their own Yeshivos. At the time that the Yeshivos in Sura and Pumbedita were extant, they did not concern themselves with the Yeshivos in Eretz Yisroel and did not refer to them in their prayers. Only after the end of the 1100's when the period of the Gaonim in Babylonia was coming to an end and the spiritual influence of the Babylonian Yeshivos was dissipating while the reputation of the Yeshivos in Eretz Yisroel was growing did Babylonian Jewry begin to acknowledge the importance of the Yeshivos of Eretz Yisroel. It was then that they felt it appropriate to include the Yeshivos of Eretz Yisroel in their prayers along with their own Yeshivos. We can therefore suggest that with the change in circumstances and the change in the relationship between the Yeshivos in Babylonia and in Eretz Yisroel, the name Chabura that was used to describe Yeshivos in Eretz Yisroel was adopted in Babylonia as well. Since the prayer of Yikum Purkun was not composed until the end of the Gaonic period, we can well understand why it was mentioned for the first time by Rav Zerachiyah ha'Levi and the Machzor Vitry in the late 1200's and why it was absent from publications that were published earlier. For this same reason this prayer is only found in an early French rite and in the Ashkenaz Rite. By the time the prayer of Yikum Purkun was composed, the text of the Siddur as it was recited in other communities was already fixed and the prayer did not have a chance to enter into many of the then existing Rites.

אם נכונה היא השערתנו שמחברה "יקום פורקן" היה חי בתקופה שאחרי הגאונים, עלינו להבין את התואר "רישי מתיבתא" לא במובנו העקרי, כלומר הגאונים ראשי הישיבות, אלא במובן ראשי ישיבות סתם, שבמאה הי"א והי"ב היה התואר "ריש מתיבתא" נפוץ מאד. וכיוצא בו עלינו לומר, שגם השם "דייני דיבבא" אינו אלא סתם תואר לאבות ב"ד בכל מקום שהם, והוא תואר שנתרוקן מתוכנו, מעין זכר ל"שער" ישיבת הגאון בתקופה הקודמת; וכן אנו מוצאים לרוב במכתבים הנ"ל את הבטוי "שער הישיבה", וזהו בזמן שכבר חדלה הישיבה להיות בית משפט מרכזי. ומכיון שה"רישי כלי" קבלו תוארם מאת ישיבת הגאון שבבגדד, ה"חבורתא קדישתא די בבבל", לפיכך הם נזכרים סמוך לה ולפני ה"רישי מתיבתא ודייני דיבבא", שאינם קשורים עמה כלל; אגב בזמן ההוא זכו "רישי כלי" לתואר רק לאות הצטיינות, כי כשפסקו ישיבות הגאונים ובקשר עם זה חדשי הכלא פסקו גם ראשי

הכלות במובן העקרי של התואר. וכן יש גם לקיים גרסא שלנו "רישי גלותא" לגבי נוסח מחזור ויטרי שחסרות בה המלים הנ"ל, שכפי האמור אין שום קושי שה"רישי גלותא" נזכרים רק אחרי ה"רישי בלי".

Translation: If our supposition that the composer of the prayer of Yikum Purkun lived at the end of the period of the Gaonim is correct, we need to view the title: Rosh Mesivta not in its original definition; i.e the Gaonim, the heads of the Yeshivos, but in its secondary definition, as the heads of any Yeshivos. In fact it appears that in the 1100's and 1200's, the use of the title Rosh Mesivta had become rampant. The definition of the title: Daynei Di Baba must have also shifted. It became defined as the title of the heads of any Jewish court, no matter where the court was located. The title was expanded beyond its original meaning as a memorial to the courts that existed in the Yeshivos of the Gaonim at an earlier time. Similarly we find the term: Sha'Ar Ha'Yeshiva (gates of the Yeshiva) in many letters at a time when the Yeshivos of the Gaonim no longer played the role of primary court. We can now make sense of the order of the offices mentioned in the prayer of Yikum Purkun. The Roshei Kallah are mentioned next to the Chavurasa Kadishta Di Ba'Bavel because they received their title from the Yeshiva of the Gaon in Baghdad. The Roshei Kallah and the Chavurasa Kadishta Di Ba'Bavel are mentioned before the Roshei Mesivta and Daynai Di Baba because the latter offices were no longer linked to the office of the Gaon in Baghdad. During that era the title Roshei Kallah was maintained only as a memorial to what the office once was. When the Yeshivos of the Gaonim ceased to exist the twice yearly months of learning came to an end as well and the title of Roshei Kallah lost its significance. Based on these circumstances we should amend the version of Yikum Purkun found in the Machzor Vitry so that it includes the words: Reish Galuta since we have shown that placing the term: Reish Galuta after the words: Roshei Kallah does not present a problem.